

Л.Є. Калюжна,
аспірантка
(Академія адвокатури України)
(Науковий керівник доцент В.І. Бояров)

Перевірка показань на місці як елемент тактичної операції

Ключові слова: досудове слідство; тактична операція, її загальні положення та етапи; перевірка показань підозрюваного (обвинуваченого) на місці.

Створення комплексів тактичних прийомів або слідчих дій з метою вирішення завдань, які інакше вирішити важко або взагалі неможливо, є однією з тенденцій розвитку слідчої практики. Вона відображена в криміналістиці у вигляді концепції тактичних операцій. Тактична операція (вживається й інший термін — тактична комбінація [1, 202; 2, 79]) — це сукупність слідчих, оперативних, ревізійних та інших дій, які розробляються і проводяться в процесі розслідування за єдиним планом під керівництвом слідчого з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішене шляхом проведення окремих слідчих дій [3, 44].

Одним з перших криміналістів, який почав розробку проблем тактичної операції був А.В. Дулов [4, 57]. Метою тактичної операції завжди є вирішення конкретного завдання розслідування та створення відповідного впливу на слідчу ситуацію в цілому або на її компоненти. Безпосередньою метою тактичної операції, зокрема, можуть бути: вирішення конфліктних ситуацій; створення умов для проведення слідчої дії або іншої процесуальної дії; забезпечення слідчої таємниці та ін.

Під час розслідування окремих видів злочинів в різних слідчих ситуаціях виникає потреба в плануванні і реалізації, зокрема, таких поширених тактичних операцій для розв'язання деяких завдань: “атрибуція трупа” [5], “захист свідка” [6], “місце події” та ін. Розробляються типові тактичні операції при розслідуванні окремих категорій злочинів [7].

Вважається, що є дві тактичні операції, які є обов'язковими у всіх справах — незалежно від того, до якого виду або категорії відноситься злочин, що розслідується, і в якій слідчій ситуації проводиться — це “захист доказів” [8] та “перевірка показань особи, яка визнає себе винною у вчиненні злочину” [9, 237].

З цих позицій перевірку показань підозрюваного (обвинуваченого) на місці як слідчу дію одночасно можна розглядати у вигляді основного елемента однієї з названих обов'язкових тактичних операцій. Хоча вона може бути також елементом інших тактичних операцій: “місце події” (в умовах, коли місце події невідоме); “знайдення слідів” (наприклад, під час огляду місця події не знайдена зброя, яку залишив підозрюваний); “перевірка алібі”, “перевірка обізнаності” (у разі проведення реконструкції*) та ін.

Основний зміст вказаної слідчої дії, яка у чинному КПК України передбачена у ст. 194 як відтворення обстановки і обставин події, полягає в тому, що на місці скоєння злочину або якоїсь події, яка має безпосереднє відношення до розслідуваного злочину, підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий вказує, де і що трапилось. Закон визначає, що ця слідча дія проводиться з метою перевірки і уточнення результатів допиту або даних, одержаних при провадженні огляду та інших слідчих дій. Тобто передбачається, що зазначеній слідчій дії обов'язково передують допит або інша слідча дія, а її результатом повинна бути відповідь на запитання: чи відповідають показання особи фактичній обстановці, а також обставинам, які достовірно встановлені іншими способами.

Треба зазначити, що на практиці досить часто слідство намагається за допомогою цієї слідчої дії отримати докази та розширити доказову базу, наприклад, знайти зброю, знаряддя злочину; отримати дані щодо злочинної обізнаності обвинуваченого (підозрюваного) та ін. Але, на жаль, досить часто (особливо серед працівників міліції) існує хибна думка про те, що основна мета відтворення обстановки та обставин події (так звана “виводка”) — не знайдення інших доказів, або дійсна перевірка показань особи, яка визнає себе винною у вчиненні злочину, а лише підтвердження ще раз, але на місці (фактично механічне), того, про що вже було сказано. А потім — в обов'язковому порядку планується допит понятих, проведення судово-психологічної експертизи і таким чином нібито створюються “нові” (похідні) докази.

На нашу думку, проведення допиту понятих, судово-психологічної експертизи за результатами перевірки показань на місці, виникає не обов'язково, а лише у

разі, коли є суттєві сумніви в правдивості показань особи на місці, або коли вона на якомусь етапі досудового слідства відмовляється від своїх показань з мотивів, наприклад, застосування незаконних методів слідства стосовно неї та ін. Саме тоді може виникнути потреба у допиті понятих (інколи інших учасників слідчої дії), а також в проведенні судових експертиз (в тому числі такої, що набуває поширення в останні роки, судово-психологічної експертизи для визначення індивідуально-психологічних особливостей процесу відтворення обвинуваченим показань, в процесі якої вирішується питання, наприклад, щодо “психологічної характеристики комунікативної діяльності обвинуваченого в процесі проведення слідчої дії”, а також щодо “наявності в його поведінці психологічних особливостей, які дають підставу для визначення самостійного або несамостійного (в умовах психологічної залежності) відтворення ним відповідних дій” та ін.).

За традиційною схемою передбачаються такі етапи тактичної операції: прийняття рішення про її проведення; моделювання тактичної операції; її підготовка; безпосереднє здійснення та процесуальне оформлення.

Прийняття рішення про проведення тактичної операції проводиться на підставі аналізу слідчої ситуації, що склалася у справі, коли є необхідність в перевірці показань учасників кримінального судочинства.

Переважно розглядаються слідчі ситуації, які характеризуються, по-перше, наявністю у справі підозрюваного або обвинуваченого, причому які визнають себе повністю або частково винними у вчиненні злочину і дають показання, але при цьому є дані про суперечність цих показань з іншими матеріалами справи (висновком експерта, зафіксованій на місці події обстановці та ін.) або коли зазначені показання неповні і уточнення яких можливе лише на місці події (наприклад, з метою нагадування) та ін.

* Реконструкція у цьому контексті полягає у відтворенні обстановки події особою, яка зізналася у вчиненні злочину, якщо ця обстановка, детально зафіксована під час огляду, перед відтворенням була навмисно змінена.

При цьому слід мати на увазі, що для періоду розкриття злочину характерні три етапи збирання вихідної інформації; встановлення особи підозрюваного і перевірка версії про винуватість підозрюваного [10, 100]. Виходячи з цієї класифікації, перевірка показань на місці, як елемент тактичної операції, можливий у такому разі тільки на третьому етапі.

Прийняття рішення про перевірку показань на місці можуть передувати, крім обов'язкового допиту, також проведення судової експертизи (наприклад, судово-медичної, висновки якої суперечать показанням підозрюваного про обставини вбивства потерпілого); показання інших учасників процесу, які викликають сумніви або суперечать показанням особи, яка визнає свою причетність до злочину, огляд місця події та ін.

Аналіз наявної інформації (слідчої ситуації, що склалася) призводить до прийняття рішення про необхідність перевірки показань.

Моделювання передбачає вибір слідчих та оперативно-розшукових дій, а також черговість та послідовність їх проведення. Після допиту обвинуваченого (підозрюваного) може бути, наприклад, додатковий допит, допит інших учасників події, проведення судових експертиз, огляд місця події (в тому числі додатковий), отримання оперативної інформації, а потім — відтворення обстановки і обставин події з метою перевірки показань обвинуваченого (підозрюваного) про обставини події. Надалі — дії, спрямовані на перевірку і об'єктивне підтвердження або непідтвердження показань обвинуваченого (підозрюваного) на місці

(безумовно, у разі, якщо вони за обсягом ширше тих, що дані раніше і слідством отримана нова інформація, яка потребує перевірки).

Підготовка тактичної операції проводиться після прийняття слідчим відповідного рішення про проведення перевірки і полягає (може полягати) у проведенні додаткових допитів, очних ставок, ознайомленні обвинуваченого з висновками судових експертиз. Одночасно встановлюється, чи будуть у цій слідчій дії виникати елементи слідчого експерименту, реконструкції та ін. Треба передбачити заходи охорони.

Для підготовки цієї слідчої дії характерним є складання сценарію її проведення. До підготовки цієї слідчої дії належить також підготовка карт, схем, попередній огляд місця події (де пройде перевірка); інколи — створення обов'язкових умов конфіденційності проведення цієї слідчої дії та ін.

Безпосереднє проведення передбачає участь, крім обвинуваченого, підозрюваного, експертів, понятих, захисників, використання необхідних транспортних засобів, пошукових приладів, відеокамери (їх може бути більше, ніж одна), бутафорії, манекенів.

Останнім етапом є **процесуальне оформлення** тактичної операції тобто складання протоколу та виготовлення додатків до нього.

Результати, отримані в процесі цієї тактичної операції враховуються при пред'явленні кінцевого варіанту обвинувачення, в обвинувальному висновку, постановках про закриття справи, зміни обвинувачення та ін.

Список літератури:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В трех томах. — М., 1997. — Т. 3.
2. Белкин Р.С. Следственная ситуация и тактические комбинации // Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования. — М., 1997.
3. Дулов А.В. Тактические операции при расследовании преступлений. — Минск, 1979.

4. Дулов А.В. Разработка тактических операций при расследовании преступления // 50 лет советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. — Л., 1972.

5. Фомина А.С. Тактическая операция “Атрибуция трупа” (“Идентификация неопознанного трупа”) // 50 лет в криминалистике. К 80-летию со дня рождения Р.С. Белкина. Материалы межд. науч. конф. — Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2002.

6. Бояров В.І. Загальні положення проведення на досудовому слідстві тактичної операції “захист свідка” // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Юридичні науки. — Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. — № 1.

7. Здорозко С.Ф. Типові тактичні операції при розслідуванні вбивств, вчинених організованими злочинними групами: Методичні рекомендації. — Харків, 2002.

8. Трухачев В.В. Преступное воздействие на доказательственную информацию: Правовые и криминалистические средства предупреждения, выявления и нейтрализации. — Воронеж, 2000.

9. Баев О.Я. Основы криминалистики: курс лекций. — М.: Экзамен, 2001.

10. Кульчицкий Б.Г. Вероятностно-статистическая оценка эффективности тактических операций и проблема совершенствования методики расследования преступлений. // Вопросы борьбы с преступностью. — М., 1980. — Вып.32.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются некоторые вопросы тактики проведения на досудебном следствии проверки показаний подозреваемого (обвиняемого) на месте. Автор предлагает проведение этого следственного действия как одного из элементов специальной тактической операции, общие положения которой изложены в статье.

SUMMARY

The article studies some tactics issues of how to conduct on-site pre-trial verification of testimony by suspected (accused). The author suggests to conduct such investigation procedure as one of the elements of special tactical operation, and offers general remarks on the matter in the article.

*Рекомендовано кафедрою
кримінального процесу і криміналістики*

Подано 03.10.06